

obr. 6 Program „Pravěk ve škole“ pro žáky základních a středních škol. ■ Programme ‘Prehistory at School’ for pupils from primary and secondary schools. ■ Programm „Urzeit in der Schule“ für Grund- und Mittelschüler. ■

Centrum experimentální archeologie Všestary v roce 2002

Richard Thér Společnost experimentální archeologie

Cílem Centra experimentální archeologie ve Všestarech (dále CEA) byla i v tomto roce odborná práce a prezentace pravěké archeologie veřejnosti. Obtížně byly řešeny problémy spojené s provozem střediska. V polovině roku se tohoto úkolu po neúspěšných jednáních s dalšími subjekty (Královéhradecký kraj, školy okresu Hradec Králové) ujala Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové. Břímě dalšího budování střediska (**obr. 1**) nesl již tradičně vlastník areálu, tj. Společnost experimentální archeologie (dále SEA).

1. Odborná činnost

Odborná činnost CEA představuje mozaiku rozličných experimentů. Podoba a kvalita každého z jednotlivých experimentů je podmíněna množstvím faktorů. Jedním z faktorů, které bývají zřídka brány v potaz, je existence předchozích experimentů. Ty mohou následný experiment ovlivnit v několika směrech.

Praktická zkušenost Zisk dovedností a znalostí vytváří nové okruhy otázek a umožňuje optimalizovat pracovní postupy.

Vytváření hmotných předpokladů experimentu Například řešení technologie výroby nástrojů nám umožňuje konstrukční experimenty za použití replik, které se v maximální možné míře přibližují originálům.

Metodická zkušenost Zde se dostáváme k jakémusi metaexperimentu, tedy experimentu s experimentem. Testujeme experimentální situaci, jak ob stojí v nárocích na ni kladených a na základě výsledků takového metaexperimentu připravujeme model příštího experimentu. Jeho podoba tak vychází nejen z teorie, ale také z jeho vlastních zdrojů, z pokusu. Z povahy samotné metody se nelze spokojit s pouhou aplikací daných algoritmů, aniž bychom tyto aplikace experimentálně neprohlubovali a nemodifikovali. Jeho základna je tak daleko plastičtější. U experimentu v archeologii, kde aplikace této metody nemá takovou tradici jako v jiných oborech, je testování podob experimentu o to aktuálnější. Ukazuje se, že podobu experimentu v archeologii je potřeba vytvářet případ od případu a často řešené situace vyžadují sled experimentů s různými metodickými bázemi. Např. kombinace přírodovědného a společenskovedního experimentu.

V souhrnu tedy výsledek dílčích experimentů není jen výstupem, který může být ve své izolovanosti značně problematický, ale zároveň prostředkem ke kvalitnější stavbě dalších experimentů, které by bez jejich podpory své kvality nemohly dosáhnout. V důsledku můžeme označit Centrum experimentální archeologie Věstary za jeden komplexní experiment sestávající z řady dílčích experimentů, zdánlivě mezi sebou nesouvisejících. Že je přes to nutné sdělovat výsledky takového

komplexního experimentu prostřednictvím výsledků dílčích, je evidentní. Jejich význam je však třeba hodnotit perspektivou celku.

Z akcí využívajících metody experimentu pro poznání v archeologii lze uvést zimování v kůlovém domě a polozemnici (únor 2002), dva keramické semináře zaměřené na výpaly keramiky v různých zařízeních (duben 2002, říjen 2002) a celoroční stavební projekty. Mnohé pokusy byly zveřejněny v třetím čísle časopisu - ročenky Rekonstrukce a experiment v archeologii (vydavatel SEA).

1.1. Obývací pokus

První etapa obývacího pokusu, která proběhla v únoru 2001 prokázala dobré tepelně-izolační vlastnosti domu s vnitřním členěním prostoru a povalem. Otázkou zůstávalo, jakým způsobem změni tepelný režim domu dlouhodobější obýváním. Vlhkost se třetí den ustálila v intervalu, ze kterého se již výrazně neodchylovala. Změna poměru mezi teplotami se ustálila pátý den. Můžeme tedy říci, že po zhruba čtyřech až pěti dnech obýváním za využití ohniště jako zdroje tepla se obytná místnost prohrála a vysušila na udržovatelnou úroveň, která představovala rozdíl teplot v nejzazších částech místnosti oproti venkovním teplotám o 4–6°C a v centrální části místnosti o 11–16°C (pokusy byly publikovány v REA 2 a 3).

1.2. Budování areálu

Cílem stavební činnosti CEA je vytvoření komplexní hospodářské jednotky pro období neolit-halštát se základními typy objektů doložených pro toto období.

Obr. 1 Centrum experimentální archeologie. ■ Centre of Experimental Archaeology. ■ Zentrum für experimentelle Archäologie. ■

Obr. 4 Stavba rondeloidu podle předlohy ze starší doby železné z Kuřimi. ■ Building of a roundel based on an EIA find from Kuřim. ■ Ein Rondeloidbau nach der Früheisenzeitvorlage aus Kuřim. ■

Obr. 3 Obdélňá kúlová konstrukce podle nálezu z mladší doby bronzové v Lovčickách. ■ Rectangular post-structure based on a LBA find from Lovčický. ■ Rechteckige Pfahlkonstruktion nach einem Fund aus der späteren Bronzezeit in Lovčický. ■

Obr. 5 Keramický seminář. ■ Pottery Seminar. ■ Keramikseminar. ■

Jednotlivé komponenty v rámci ekonomické struktury měnily v průběhu období svou sílu a pozici, a tím ovlivňovaly konkrétní podobu této struktury. Jestli jejich vliv byl schopen působit jen kosmetické úpravy nebo měl potenci předdefinovat strukturu, je otázkou, k jejímuž rozvinutí může přispět komplexní experiment. Např. je otázkou, jestli rozšíření kovových nástrojů přineslo možnost větší kumulace energie, zda jejich produkce v tom, kterém období byla schopna zajistit využití jejich potenciálu, a jak člověk s tímto potenciálem naložil. To jsou komplexní otázky, které vyžadují komplexní odpovědi a možnosti srovnávat. Areál CEA vzniká jako modelové prostředí, ve kterém je možno sledovat vliv různých komponent a vzájemně je srovnávat.

Konstrukční postižení všech základních objektů archeologicky doložených pro dané období dává také možnost srovnání konstrukčních a destrukčních parametrů jednotlivých objektů.

V roce 2002 se stavební aktivita soustředila na objekty technologického a hospodářského charakteru. Vznikl neolitický technologický přístřešek s pecí podle nálezu z Bořitova (**obr. 2**), obdélná křbová konstrukce podle nálezu z mladší doby bronzové v Lovčičkách (**obr. 3**).

Připravují se projekty hospodářského objektu na úrovni doby bronzové a železářského objektu na úrovni starší doby železné inspirované nálezy z rakouské lokality Waschenberk.

Kromě zmíněných objektů letos pokračovala druhou sezónou stavba rondeloidu podle předlohy ze starší doby železné z Kuřimi (**obr. 4**).

1.3. Příprava komplexní dokumentace

V letošním roce jsme začali s přípravou a testováním návrhu komplexní databáze CEA, která by měla být dalším krokem nezbytným k naplňování ideje komplexního experimentu.

Cílem databáze je také zabránění úniku dat a možnost jejich dokonalejší analýzy. Komplexní dokumentace umožňuje komplexní pohled na dokumentaci dílčího experimentu. Ten jako izolovaný projekt právem třídí informace podle svého izolovaného cíle a nebere v potaz data důležitá pro jeho vazbu na komplexní experiment, proto je důležité vytvořit jeho dokumentaci jako součást celkové dokumentace.

1.4. Keramické semináře

Téma keramika se nám díky spolupráci s Mgr. Martinem Hložkem podařilo spojit s mikroskopickou analýzou původního a experimentem získaného materiálu, čímž vznikla jedinečná možnost porovnat keramiku získanou experimentem s keramikou originální.

Vrcholem sezóny z hlediska keramiky byl keramický seminář v říjnu 2002, na kterém se sjeli lidé zabývající se výrobou keramiky ve vztahu k pravěkým technologiím. Především je třeba zmínit členy pražského oddílu experimentální archeologie Mamuti a keramiky z DDM Litomyšl. Při semináři proběhl paralelní výpal ve čtyřech vypalovacích zařízeních: třech replikách pecí a tzv. miliřovitě peci na výpal velkých nádob. Výsledky semináře a přípravných prací, které mu předcházely, budou publikovány v příštím čísle REA (**obr. 5**).

2. Popularizační činnost

Další aktivitou Centra experimentální archeologie Všeštery byla popularizační a výuková činnost. Tato činnost je rozvíjena v širokém spektru zahrnujícím vysokoškolskou výuku, školní exkurze a návštěvní dny pro veřejnost.

2.1. Vysokoškolská výuka

Základ tvořila výuka budoucích učitelů dějepisu z PdF UHK v povinných i volitelných seminářích. Semináře jsou prozatím výhradně praktické. Studenti se seznamují s interpretacemi pravěkých konstrukčních a technologických postupů při provádění experimentů v areálu CEA a při jeho údržbě. Bylo by tedy zavadějící tvrdit, že studenti procházejí kurzem experimentální archeologie, spíše bychom mohli hovořit o praktickém semináři z dějin pravěku využívajícím archeologického experimentu. Do budoucna zvažujeme rovněž zavedení výuky teorie experimentu, jejíž podobu v kontextu magisterského studia učitelství hledáme.

2.2. Exkurze

Druhou sezónou pokračoval program „Pravěk ve škole“ pro žáky základních a středních škol (**obr. 6**). Tříhodinovým programem prošlo přes tři a půl tisíce dětí, což je o 250 % více než v sezóně 2001. V některých obdobích roku návštěvnost dostoupila hranice kapacitních možností CEA.

Do budoucna je prvořadým cílem zachování kvality programu, což předpokládá omezený počet žáků v exkurzích, aby byl zabezpečen individuální kontakt s každým žákem. Při zachová-

vání této zásady je kapacita CEA vymezena horní hranicí zhruba 8000 žáků za sezónu. Ta je ovšem těžko dosažitelná, neboť předpokládá ochotu škol přijet na odpolední termíny. Reálně se dá očekávat, že se množství exkurzí ustálí na počtu cca 4000 žáků za sezónu.

2.3. Návštěvní dny

Návštěvnost veřejnosti naproti tomu zůstala na úrovni desítek jedinců. Situace je způsobena tím, že není v realizačních možnostech SEA zajistit permanentní možnost návštěvy areálu. CEA dlouhou dobu zůstávalo pro veřejnost uzavřeno. Zpřístupnění areálu způsobem běžným pro muzejní expozice nebylo možné z jednoho prostého

Obr. 2 Neolitický technologický přístřešek s pecí podle nálezu z Borítova. ■ Shelter with a Neolithic kiln based on the find from Borítov. ■ Eine neolithische technologische Dachkonstruktion mit einem Ofen nach dem Borítov-Fund. ■

důvodu: areál není uzpůsoben tomu, aby bezprostředně oslovoval návštěvníka, expozice není jeho základním cílem a ani být nemůže vzhledem k primárnímu smyslu celého projektu (viz výše). Návštěvník tedy potřebuje zasvěceného průvodce schopného zprostředkovat význam věcí, které návštěvník při procházení areálem vnímá.

Tradiční formu, jak toho docílit, představovaly tzv. návštěvní dny (srpen 2002, říjen 2002), nově rozšířené o nedělní provoz v dubnu a květnu 2002, který se však ukázal jako neefektivní a byl proto zrušen. Za stávajících podmínek chceme zavést praxi jednoho návštěvního dne v každém ročním období, který by měl být vždy konkrétně tématicky zaměřen.

Vzhledem k rozšiřování obecného povědomí o existenci CEA stojíme před úkolem vytvořit ucelenou koncepci vztahu CEA k veřejnosti a zajistit větší publicitu akcí pro veřejnost.

3. Závěr

V roce 2002 nacházíme CEA stále ještě v kvasu hledání organizačních forem a podmínek fungování. Jako nezbytné pro další rozvoj se ukázaly profesionalizace činnosti a průnik prvků managementu. Zároveň neustále probíhá reflexe odborné platformy, ze které se SEA snaží dotýkat otázek poznání. Jak v oblasti odborné, tak pedagogické či popularizační, došlo k posunům, které stály nemalé úsilí.

Další zdravý vývoj CEA závisí na dvou axiomech:

- neupíjet původní myšlenku CEA, kterou je radost ze smysluplné tvůrčí práce a
- udržovat roztok projektu v myšlenkovém kvasu

Summary

Centre of experimental archaeology (CEA) in Věstary in year 2002

In 2002 CEA progressed in both its main objectives: research and education.

In research we've continued to build the grounds. Our goal is to create a complex economic unit of the Neolithic - Hallstatt era. We intend to construct all the basic features of a given era recorded by archaeological research. We also intend to compare the construction and destruction parameters of single structures. In 2002 we've proposed a new recording system. This system should fulfil the ideas of a complex experiment. It attempts to prevent loss of information and give the widest possibilities of data analysis. We introduce a new context for ceramic research.

CEA fulfils its education aims by hosting University field trips, school trips and holding open-days for the public. In the second season the interest of schools has increased by around 250%. Over 3500 pupils of primary and secondary school levels saw the three-hour programme.

Das Zentrum für experimentelle Archäologie (ZEA) Věstary im Jahre 2002

Das ZEA entwickelte seine Tätigkeit im Jahre 2002 in beiden Grundrichtungen: Forschung und Verständlichmachung. In der Fachlinie schritt der Bau des Geländes fort, dessen Ziel ist, eine komplexe Wirtschaftseinheit für neolithisch-hallstattische Periode zu bilden, alle für diese Zeit archäologisch nachgewiesene Grundobjekte bauwesentlich zu erfassen und die Konstruktions- und Destruktionsparameter einzelner Objekte zu vergleichen. Weiterhin wurde ein Vorschlag der komplexen Dokumentation bearbeitet, der mit der Erfüllung der experimentalen Idee zusammenhängt, das Informationsentkommen verhindert und eine mehr vollendete Datenanalyse bietet. Im neuen Zusammenhang wurde auch das Thema Keramik entwickelt.

Das didaktische und Popularisierungsziel des ZEA wird erfüllt durch den Hochschulunterricht, durch die Schulexkursionen und Besichtigungstage für die Öffentlichkeit. In der zweiten Saison 2002 ist das Interesse der Schulen für die Exkursionen um ungefähr 250 % gestiegen. Das dreistündige Unterrichtsprogramm machten also über 3,5 Tausend Schüler der Grund- und Mittelschulen durch. Für die Öffentlichkeit ist das Programm durch die regelmäßigen Besichtigungstage zugänglich.